
Tereziánská iniciativa 81

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

září 2016

Foto: Michal Stránský

***Pěvecký sbor Clothworkers Consort of Leeds
zaspíval v Plzni v rámci festivalu Ze stínu***

(více na 3. straně)

Ze stínu na světlo

Ve dnech 18.–25. září proběhl v Praze, Plzni a Terezíně festival *ZE STÍNU*, který se konal v rámci projektu britské rady pro umělecký a humanitní výzkum *Ožívování židovského archivu*. Projektu se zúčastnili odborníci britských univerzit v Leedsu a Yorku, amerických univerzit ve státě Wisconsin a Michigan a univerzity v Sydney.

Program festivalu byl různorodý a uvedl skoro zapomenutá či málo známá díla i jejich autory: hudbu předválečných pražských synagog přednesenou pěveckým sborem z Leedsu za varhanního doprovodu V. Petera v Jubilejní (Jeruzalémské) synagoze, dramatické pásmo o Gideonu Kleinovi v podání studentů pražské konzervatoře, rekonstrukci scénické podoby terezínských *Broučků* v provedení studentů Ústřední univerzity státu Michigan a mnoho dalších.

Z bohatých doprovodných pořadů bylo zajímavé vyhlášení vítězů 4. ročníku soutěže pro školy *Jom ha-Šoa – Pomoc lidem v nouzi* organizované Institutem Terezínské iniciativy. Kromě příspěvků literárních, výtvarných a filmových byly v letošním roce zařazeny i příspěvky hudební. V této kategorii byla oceněna skupina sourozenců Balogových z Brna za hudební ztvárnění českého překladu známé básně *Als ob L. Strausse* aj., působivé byly i příspěvky ostatních kategorií. Na závěr vystoupila Přírodní škola s obnovenou premiérou hry Hanuše Hachenburga *Hledá se strašidlo*.

Festival se konal ve spolupráci Židovského muzea, Federace židovských obcí a dalších židovských organizací. Podle mého názoru bylo trochu zvláštní, že se nikdo z oficiálních představitelů těchto institucí programu festivalu nezúčastnil.

Dagmar Lieblová

Řád pro Michaelu Vidlákovou

Dagmar Lieblová, foto velvyslanectví SRN

Německý velvyslanec Dr. Arndt Freiherr Freytag von Loringhoven předal dne 22. srpna 2016 RNDr. Michaelu Vidlákové vyznamenání *Verdienstkreuz am Bande des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland*, které jí propůjčil prezident Spolkové republiky Německo Joachim Gauck. Ve svém projevu pan velvyslanec zdůraznil zejména velký význam činnosti M. Vidlákové jako pamětnice při besedách se žáky a studenty v německých školách. Při poděkování pak M. Vidláková skromně uvedla, že jsou i další členové TI, kteří tuto činnost neméně aktivně vykonávají. Slavnost proběhla v krásném prostředí Lobkovického paláce. M. Vidláková na ni pozvala svou vnučku Martinu, Doris Grozdanovičovou, Pavla Wernera a mne a dále Wernera Imhofa, spolupracovníka Brücke-Most Stiftung, který se už mnoho let zabývá seznamováním německé mládeže s osudy bývalých vězňů koncentračních táborů, a s nímž právě velice často oslavenkyně spolupracovala. Kromě pana velvyslance se slavnosti účastnili pracovníci velvyslanectví paní Katrin Bock a pan Norbert Axmann. Na závěr příjemného posezení u kávy a ovocných moučníků dostala Míša od pana velvyslance nádhernou kytici.

Ze stínu do Plzně

Znovuobjevování hudby a divadla ze židovského archivu

Zcela ojedinělý mezinárodní festival ZE STÍNU putující po čtyřech kontinentech nabízí od 18. do 25. září 2016 publiku v Praze, Plzni a Terezíně desítku neopakovatelných koncertů a divadelních představení. Autory všech uváděných děl jsou židovští umělci, jejichž tvorba byla zapomenuta nebo ztracena v přímé i nepřímé souvislosti s holocaustem. Vyhledávání a opětovné uvádění artefaktů velmi početného pomyslného židovského archivu rozesetého po celém světě je hlavním cílem ambiciózního projektu *Performing the Jewish Archive*, díky němuž festival ZE STÍNU přicestoval k nám. Po neobyčejném úspěchu v Madisonu (USA) a Leedsu a Yorku (UK) se po tuzemské prezentaci vydá do australského Sydney a jihoafrického Kapského Města.

Lisa Peschel

V pondělí 19. září jsem se rozhodl odjet do Plzně, abych se zúčastnil alespoň dvou představení zajímavého festivalu, jehož patronem se stal Michael Žantovský.

Ve Staré synagoze se uskutečnil pod názvem *Učič ještě jednou mé srdce svým domovem: skladatel v exilu* koncert smíšeného pěveckého sboru Clothworkers Consort of Leeds, který vedl dirigent Bryan White. Sbor byl založen před patnácti lety a dnes patří mezi nejlepší vokální sbory v Anglii.

Na programu byla sborová hudba Heinricha Schütze, Johannes Brahmsa, Roberta Schumanna, Josepha Haydna a zejména skladby Hanse Gála, rakouského židovského skladatele (1890–1987), kterému se podařilo před nacismem emigrovat do Londýna a Edinburku.

Po velmi pěkném a působivém koncertu jsem spěchal na další pořad, jímž byl *Židovský kabaret od Terezína po Helsinky*.

Kabaret jsem chtěl vidět minimálně ze dvou důvodů. Především pro kabaret samotný, ale také pro místo, kde se představení konalo. Tím místem byl interiér bytu Krausových v Bendově ulici navržený Adolfem Loosem. Kabaret předváděl klezmer soubor

Klezmer soubor *Létající rabín*

Létající rabín. Jde o hudební skupinu někdejších gymnazistů z Prostějova, kterým dělaly trochu potíže čtené nebo hrané výstupy, ale celek působil pěkným dojmem a podle mého soudu šlo o velmi zdařilé představení, které právem sklidilo dlouhotrvající potlesk.

Pro mne osobně byl kabaret ještě zajímavějším, protože jedním ze čtyř autorů a protagonistů někdejšího kabaretu *Smějte se s námi*, byl i můj otec, který na tuto svou činnost v Terezíně úplně zapomněl a připomenula mu ji před deseti lety až Lisa Peschel, která ho pozvala na představení, které v Pacově předvedli studenti místního gymnázia. Táta stihl ještě kabaret před pěti lety v nastudování amerických herců v Terezíně. Na ten plzeňský se určitě díval i se svými třemi přáteli a spoluvůrci (Felixem Porgesem, Vítězslavem „Pidlou“ Horpatzkym a Pavlem Weisskopfem) odněkud z oblačku. Snad tam byly lístky k sehnání, v Plzni bylo totiž vyprodáno.

Toto představení bylo rozšířeno i o finské židovské kabaretní skeče a jidiš písně, které našel Dr. Simo Muir, stážista na britské University of Leeds. Muir se zabývá jidiš divadelními díly nedávno objevenými v Helsinkách.

Koncert i pozdější kabaret uvedla nejen v angličtině, ale i v obdivuhodné češtině Dr. Lisa Peschel.

Text i foto Michal Stránský

Vojtěch Peštuka a Miroslav Ondra

Reakce čtenářů na hodnocení letošní Terezínské tryzny otištěné v našem časopise (č. 80, s. 4)

FŽO a ŽOP shledaly projev předsedy Senátu p. Štěcha na Terezínské tryzně „*nacionalistický a protiněmecký*“. Předsednictvo TI v něm neshledalo nic, co by je „*uráželo nebo znepokojovalo*“. Pokud pan Štěch chtěl vtáhnout do tematiky tryzny otázku odsunu, neměl snižovat české zločiny zločiny německými, ale uznat ty české v rozsahu, ve kterém se děly. Jeho tvrzení „*že zločiny během odsunu byly dílem konkrétních jednotlivců*“ vědomě ignoruje fakt, že Revoluční gardy byly pod kontrolou znovuobnovené státní moci ČSR a prezident Beneš na jejich zločiny vyhlásil amnestii (myslím *Zákon č. 115/1946 Sb.*), aby nebyly vyšetřovány a potrestány. Jsem vnuk zahynulých a člen TI a vystoupení p. Štěcha mne, a nejenom mne, znepokojilo jeho přepisováním historie.

Charles (Karel) Wiener

Karel Wiener vytýká projevu předsedy Senátu Parlamentu ČR, že nesprávně hodnotil „rozsah zločinů“. K tomu lidský mozek nebyl nadán a podle mne toho dosud není schopen. Zmiňovaný projev se mne negativně nedotkl. Rozdíl názorů funkcionářů židovských organizací a funkcionářů sdružení vězňů přeživších šoa si mohou vyložit jednoznačně: Těm, kterým jejich zornice byly přinuceny zírat na plameny z komínů a vdechovat vzduch nasycený zápachem pálicího se lidského těla, musely se tyto skutečnosti odrazit do dalšího vnímání. Oči, plíce a mozek jsou součástí jednoho těla. Úhel pohledu na nepochopitelný, nepopsatelný a nevyčísitelný zločin může často být odchylný u osob, které se narodily v různých časových obdobích. Mnozí jen náhodě nebo různým okolnostem mohou děkovat, že jsou dosud na této planetě a to bez ohledu na jejich poznání, schopnosti, intelekt, talent a funkce.

Jaroslav Kraus

TRYZNA V TRÝZNI

Naše, ač hlavy staré, „*gottseidank*“ nepřestávají myslet. A tak tu náhle vzniklo mnoho náhledů o tom, co na letošní Terezínské tryzně bylo řečeno, a komentovat to buď facebookovou frází „to se mi líbí“, či v reálu spíše nelíbí. Náš druhý nejvyšší ústavní činitel Milan Štěch ve svém projevu obsáhle hovořil o velikosti viny na obou stranách česko-německé bariéry. ▶

Nobelova cena za mír – často jako výsměch zdravému rozumu

Michal Stránský – zpracováno podle webu

Nobelova cena za mír je udělována každý rok za zásluhy v oblasti humanitárních aktivit a mírového hnutí, obhajoby lidských práv, zprostředkování mírového řešení národních a mezinárodních konfliktů a za omezování zbrojení, a to jak konkrétním osobám, tak také organizacím.

Ve své závěti ji jako pátou a poslední zmínil Alfred Nobel, který se později sám angažoval v sociální oblasti a mírovém hnutí. Jedním z důvodů mohlo být i to, že jeho vynálezy byly široce využívány ve válečných konfliktech.

V Nobelově závěti stojí, že cenu by měla dostat osoba, která „udělala nejvíce nebo nejlepší práci pro bratrství mezi národy, za odstranění nebo omezení zbraní a za zprostředkování a prosazování mírových rozhovorů a setkání“.

Nobelovu cenu za mír uděluje porota pěti lidí, kteří jsou vybráni norským parlamentem. Jejimi prvními laureáty byli v roce 1901 zakladatel Červeného kříže Henry Dunant a tehdejší přední světový pacifista Frédéric Passy. Mezinárodní komise Červeného kříže byla také nejocenenější organizací. Cenu získala celkem třikrát.

Od roku 1901 bylo uděleno více než 90 cen. Především za obou světových válek se ceny neudělovaly. Jediný laureát, který cenu odmítl, byl v roce 1973 Le Duc Tho, s odvoláním na situaci ve Vietnamu.

Jména nominovaných zůstávají tajná po dobu 50 let, každý rok zveřejňuje komise pouze jejich počet. Z českých státníků byli na Nobelovu cenu za mír nominováni Tomáš Garrigue Masaryk (nominován celkem sedmnáctkrát)

a Edvard Beneš či Jiří Hájek. Dlouho se diskutovalo také jméno Václava Havla. Přesto cenu nezískal.

S Nobelovou cenou za mír je spojeno mnoho pochybností, ať už co se týče výběru nominovaných (mezi kterými se objevila například i jména J. V. Stalina a A. Hitlera), tak jejich laureátů, mezi nimiž byly i velmi kontroverzní postavy, jako například Jásir Arafat (1994) nebo Barack Obama (2009). Pro nás je pravděpodobně nejvíce šokující právě nominace Hitlera, a to v době, kdy jeho země byla plná koncentračních táborů, v roce, kdy již měl za sebou anšlus Rakouska a obsazení ČSR, v roce, kdy jeho vinou začala strašlivá 2. světová válka.

A také zvláště pro nás je jednou z nejsmutnějších skutečností fakt, že (ač nominován několikrát) se této pocty nedostalo Nicolasi Wintonovi, zachránci 669 židovských dětí. Výboru, který cenu uděluje, nestál za pozornost, přestože na jeho ocenění bylo dost času. Nicolas Winton se dožil 106 let.

Vzniklá polemika v našich řadách, zda projev byl protinacistický, neb až protiněmecký, není však v podstatě to hlavní. Rozhodující je vhodnost, či nevhodnost námětu. Protože to nejdůležitější je dnes pokračovat v onom klopotném oboustranném sblížení, kdy nenávisť byla již nahrazena tolerancí a respektem, ale k přátelství je ještě daleko. To mohou dokázat a určitě to dokážou jen generace, které to všechno neprožily. My starší na obou stranách pohraničních hor se musíme smířit s kompromisem mlčení, protože pravdu přijímanou všemi, prostě někdy nalézt nelze. Na štěstí však víme, že svět, včetně vztahů mezi národy, se neustále mění, a proto pevně věříme, že s generačním úbytkem vzpomínek se na česko – německo – i židovské frontě zcela vyjasní. V tomto smyslu je nám snad projev ministra kultury pana Daniela Hermana na Sudetoněmeckých dnech v Norimberku poněkud bližší. Autor akceptuje i reakci bez potlesku.

Hanuš Hron

Stanovisko předsednictva Tereziánské iniciativy není třeba na tomto místě znovu opakovat. Bylo vyjádřeno jednoznačně a také jednomyslně na schůzi 24. května a otištěno v minulém čísle našeho časopisu na 4. straně.

Bohumila Havránková, Anna Hyndráková, Marta Jodasová, Felix Kolmer, Dagmar Lieblová, Tamara Pavlíčková, Michal Stránský, Pavel Werner, Raja Žádníková

Wendy Holden: Narodili se, aby přežili

**Připomínka válečné hrůzy se šťastným koncem.
Tři mladé matky a jejich neobyčejné příběhy
odvahy, utrpení a přežití.**

Mezi milionem obětí holocaustu, které byly v roce 1944 poslány do koncentračního tábora Osvětim-Birkenau, prošly Priska, Rachel i Anka jeho branami s tajemstvím – všechny tři právě otěhotněly a svému osudu musely čelit samy, bez manžela. S obrovským strachem z budoucnosti, poté, co už ztratily tolik svých blízkých, se tyto mladé ženy upnuly k tomu jedinému, co jim v životě zbylo: zachránit sebe a své nenarozené dítě. Jedna z matek pocházela z Třebechovic pod Orebem, druhá z Bratislavy a třetí z polské Lodže.

Kniha mapuje neuvěřitelné příběhy těchto tří žen – nejdříve do Osvětimi, pak do německého pracovního tábora, kde, polomrtvé hlady a udřené z nelidské práce, se snažily zakrýt svůj zdravotní stav. A nakonec je čekala pekelná 17denní cesta vlakem s tisíci dalšími vězni přes západní a jižní Čechy do tábora smrti v rakouském Mauthausenu. A když už se zdálo, že tuto cestu nepřežijí, podařilo se několika hrdinům z Horní Břízy dát potřebným trochu jídla a vody.

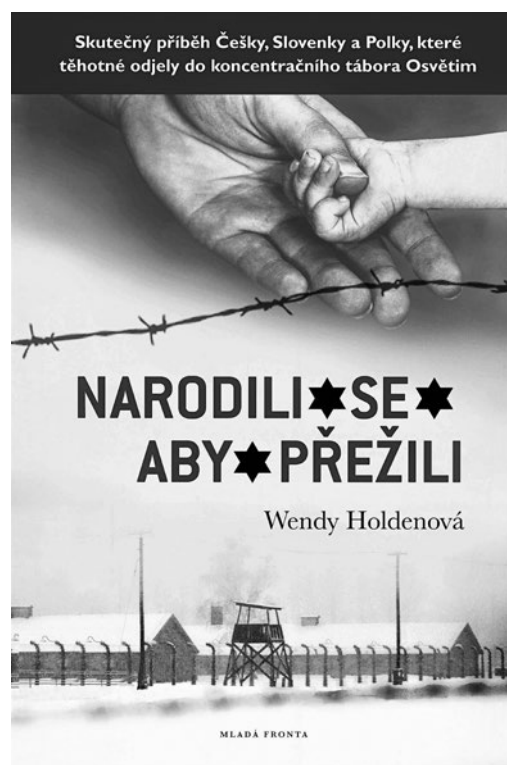
*Přeložili Miroslav Jindra a Irma Kolinská,
349 Kč (vázaná bez přebalu), 312 stran.*

Wendy Holden

Britská novinářka a spisovatelka Wendy Holdenová (1961) pracovala nejprve v Daily Telegraph a dalších prestižních denících. Na přelomu tisíciletí začala vydávat knihy, z nichž nejúspěšnější byly např. autobiografie americké herečky Goldie Hawnové *A Lotus Grows in the Mud* nebo kniha vzpomínek vdovy po Franku Sinatrovi Barbary

s názvem *Lady Blue Eyes*. Obě publikace se staly bestsellery a slavily úspěchy v USA i ve Velké Británii, tedy na obou stranách Atlantiku. Nyní totéž zažívá s knihou *Narodili se, aby přežili* (Born Survivors), příběhy tří žen, které zatajily své těhotenství u bran koncentračního tábora. Dávala ji dohromady s pomocí přeživších i místních pamětníků z Čech, Polska, Slovenska i Německa.

Její návštěva v ČR, společně se třemi „dětmi“, které se narodily v koncentráku, je součástí mezinárodního turné. V Praze bude W. Holden 5. října ve 3. patře Jáchymovy 3, v Klubu Jáchymka od 16.00 hodin.

Vážení pamětníci,

za účelem bádání pro komunitu českých neslyšících sháním informace o neslyšících židech v době první republiky a protektorátu. Ználi jste některé neslyšící židy? Uvítám jakékoliv tipy, odkazy, vaše vzpomínky, vyprávění, fotografie, dokumenty, apod. Přijedu za vámi kamkoliv v ČR. Zapůjčené fotografie a dokumenty naskenuji a obratem vrátím. Připravuji články o tomto tématu. Předem vám moc děkuji.

Petr Pánek, 777 648 051, pathos@centrum.cz

O jednom „Einsatzu“

Michaela Vidláková

Někteří z nás mají krásné vzpomínky na rekreační pobyty, které pro osoby přeživší šoa připravila organizace Maxmilian-Kolbe-Werk. (Pro připomenutí: tato organizace je pojmenována po křesťanském knězi, který v Auschwitzu dobrovolně nastoupil na místo polského otce rodiny, jenž měl být potrestán smrtí a skutečně také zahynul. Nadace již po léta pomáhá osobám postiženým nacistickým pronásledováním, bojuje proti intoleranci a národnostní a rasové nenávisti, na její činnosti se podílí mnoho dobrovolníků.)

Před několika lety jsem se i já zúčastnila dvoutýdenního zářijového pobytu u Bodamského jezera, lepší dovolenou si člověk těžko může přát. Některí

v žertu!), že ten krásný pobyt u Bodensee jsem si už poctivě odpracovala.

A o tomto kerpenském pobytu bych se ráda trochu rozepsala. Byl totiž velice zajímavý a mám pocit, že den tam musel mít nejmíň 30 hodin na to, co všechno jsme v tom týdnu stihly.

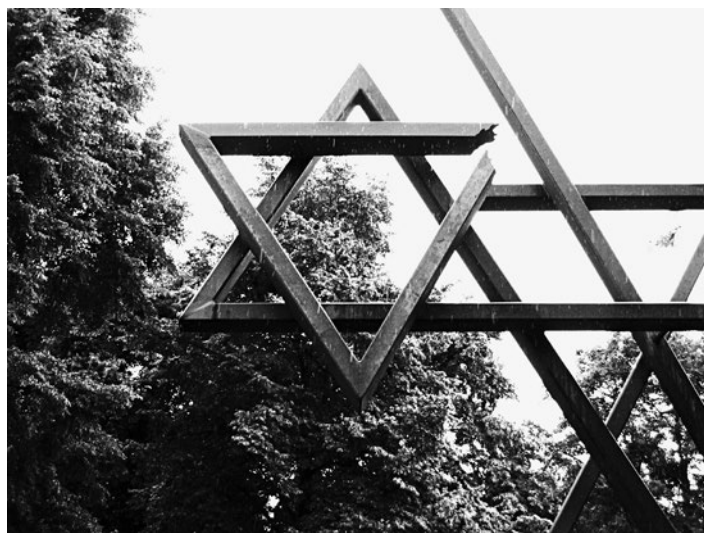
Přilet v neděli navečer, odvoz autem z letiště ve Frankfurtu (netuším, jak nás v tom mumraji poznali). Bydlely jsme v klášteře, park, plno květin, každá svůj pohodlný pokoj, jeptišky dělaly vše pro naše pohodlí a pro to, abychom se snad necítily odstrčené a osamělé. Péči o zajištění pobytu a vůbec o naše blaho převzaly dobrovolné pracovnice z děkanské rady katolické diecéze a velice se nám věnoval také jeden profesor gymnázia, na němž jsme přednášely. Působily jsme tam celý týden, každá ovšem samostatně, na jediné škole, Europa Schule Kerpen. Je to prý největší

V čase mezi besedami jsme ještě stihly navštívit kerpenský Památník holocaustu a pamětní kámen se jmény kerpenských Židů a navštívit tamní, kupodivu velice upravený židovský hřbitov s několika pěknými zachovanými náhrobky. Hřbitov – při silnici, blízko školy, veřejně přístupný – a prý se dosud nevyskytl jediný případ vandalismu!

A ta dvě volná odpoledne? To jsme v obou případech – v doprovodu našich „strážných andělů“ – odjely vlakem do blízkého Kolína n. R. Jedno odpoledne bylo věnováno prohlídce slavné kolínské katedrály a starého města, viděly jsme starou radnici a také slyšely její zvonkohru a prošly se podél mohutného Rýna. Druhé odpoledne jsme navštívily jedno speciální kolínské muzeum, tzv. L-D Haus, v někdejší sídle Gestapa, které mne velice zaujalo – bohužel nás průvodkyně popoháněla, byla bych tam

Věra Weberová při besedě se studenty v Kerpen

Kerpen – Památník šoa

z nás tenkrát nabídli, že bychom mohli pro místní školy uspořádat besedu, což se také dvakrát stalo.

Od té doby už více členů TI prostřednictvím MKW absolvovalo týdenní pracovní pobyty s besedami v německých školách. Já jsem např. spolu s Věrou Weberovou byla již dvakrát na podzim vždy na týden ve Freiburgu, letos tam jsme pozváni potřetí, jednou jsem působila na jaře v okolí Chemnitz (mj. i na policejní škole – odtamtud mám krásného plyšového medvěda s policajtskou čepicí) a letos jsme s Věrou Weberovou byly v červnu v Kerpen, blízko Kolína n. R. Dá se říci (samozřejmě jen

gymnázium v Německu, s internátem, přes 2250 studentů, přes 170 kantorů. Hotový labyrint.

Besedy? Pondělí, středa a pátek dopoledne i odpoledne, úterý a čtvrtek jen dopoledne. Ve středu byla navíc večer beseda pro veřejnost. V pondělí odpoledne ještě slavnostní přijetí na radnici – mají tam velice milého a fešáckého starostu, a i když jsem po jeho proslovu s ním měla menší spor (to bych snad ani nebyla já, kdybych neměla námitky) na uprchlické téma, zůstalo vše v přátelském duchu. Dostaly jsme dárečky – zejména publikace týkající se dějin místních Židů.

strávila času mnohem víc: byla tam výstava o JUDr. Fritzi Bauerovi, právníkovi židovského původu s nesmírně zajímavým osudem – vše doloženo neméně zajímavými dokumenty. Byl to totiž on, kdo významnou měrou přispěl k dopadení Adolfa Eichmanna Mosadem v Argentině. Další opravdu srdcervoucí expozice tam byla ve sklepě, kde byly někdejší cely pro vězně – provinilce z totálního nasazení, z nichž mnozí tam čekali na smrt. Stěny byly plné původních vyrytých a vyškrábaných nápisů, ty pak byly na chodbě vystaveny jednak jako fotografie, jednak v přepisu v původním jazyce (nejčastěji rusky, ale

také polsky, francouzsky) a v německém překladu. „Poslední polibek mámě posílá Saša, 19 let“ nebo „Dnes popravi-li Borise, zítra jsem na řadě já. Praščaj, maja daragaja, Jurij, 21 let“. V horních patrech pak byla výstava dějin kolínských Židů, s důrazem na období šoa. Mnoho jich odtamtud bylo posláno i do Terezína. Také tam jsme dostaly skvělou publikaci o dějinách kolínských Židů, pečlivě a podrobně zpracovanou.

Snad pro uklidnění po této náročné výstavě jsme se všichni – i s doprovodem – šli podívat na proslulou výrobu původní kolínské vody, známé vůně 4711, kde dámy samozřejmě neodolaly

a nějaký ten originál zakoupily, aspoň malé balení. Je to krásný dům, vyzdobený v původních barvách, zelené, červené a zlaté, nahoře s orlojem s pohyblivými postavami na velkém horizontálním kruhu. Kolín má však ještě jednu starší voňavkárnu, kterou jsme samozřejmě také nemohli vynechat. Tam naše průvodkyně zakoupila pro každou dárek – malou lahvičku tamní původní voňavky, prý pro srovnání. S uchozenýma nohama jsme se pak všichni usadili na terase kavárny s výhledem na katedrálu, kde jsme si oddechli při sladkém zmrzlinovém poháru.

Jenže ještě nás čekal jeden zážitek v pátek. Kolín má aktivní židovskou

obec a právě v době, kdy jsme tam s Věrou byly, měli pozvanou na týdenní pobyt skupinku někdejších kolínských Židů z Izraele, z USA aj. Jelikož jsem nic netušíc pronesla přání, že bych ráda v pátek večer navštívila synagogu, pozvali nás, abychom se zúčastnily nejen bohoslužby, ale i následné slavnostní večere. Bylo to skutečně velkolepé: milé přijetí, výborné jídlo, příjemná setkání, jen domů jsme s Věrou dorazily někdy po jedné hodině v noci. A ráno už v 7 byl odjezd na letiště, takže jsme toho moc nenaspaly. Kromě bohaté večere jsme musely ještě strávit neméně bohatý, zážitky naplněný týden.

Hudba jako útočiště

Dagmar Lieblová

V roce 2006 založila první houslistka Bavorské státní opery Susanne Gargerle spolu s izraelským violistou Aharonem Yaronem soubor Shalom. Vedla je k tomu snaha připomínat a zpřístupňovat široké veřejnosti životy a díla skladatelů pronásledovaných za šoa.

Z podnětu Susanne Gargerle nacvičil jeden mnichovský dětský sbor operu Hanse Krásky *Brundibár* a v roce 2013 ji uvedl. Ve sboru zpíval tenkrát i třináctiletý Moritz Spender. Ten si pak pro písemnou práci na závěr osmé třídy vymyslel téma *Hudba v Terezíně*, s podtitulem *Co lidem pomáhalo přežít*. Aby získal materiál, přijel s tatínkem do Prahy, fotografoval a filmoval také v Terezíně a natočil se mnou interview.

Kromě výborné písemné práce vyrobil také krátký film s názvem *Musik als Zuflucht*. Za ten už získal na filmových přehlídkách několik významných cen.

V červenci uspořádal soubor Shalom večer v mnichovském kulturním a společenském centru Pasinger Fabrik, na který jsme byli pozvaní Moritz Spender a já. Po úvodní skladbě pro housle, *Serenádě* Roberta Daubeho, byl uveden s velkým úspěchem u publika Moritzův film. V následujícím koncertu zahráli členové souboru Shalom, Susanne Gargerle (housle), Tilo Widenmeyer (viola) a Peter Besig (cello) za klavírního doprovodu Ulli Weidenhiller, *Passacaglii a fugu* Hanse Krásky, *Duo pro housle a cello* a *Smyčcové trio* Gideona Kleina a *Dva chasidské tance* Sigmunda Schula. Nakonec zaznělo ještě *Kadiš* Maurice Ravela v podání houslistky.

V závěru večera jsem byla požádána, abych odpověděla na případné dotazy publika. Považovala jsem za vhodné poděkovat umělcům za to, že zachovávají památku terezínských skladatelů a tím vlastně plní i jeden z úkolů, který si dala Terezínská iniciativa při svém založení:

Nezapomínat na ty, kdo nepřežili.

Výzva: Jak jsme aktivní?

Předsednictvo TI by rádo získalo přehled o vašich / našich aktivitách, zejména pokud jde o besedy ve školách. Prosíme proto všechny členy, aby nám oznámili, kdo chodí přednášet do škol (nebo i jinam) a besedovat o svých vzpomínkách, případně u členů další generace, o prožitcích svých rodičů, v které oblasti, kolik besed asi tak mívají, kdo je zve nebo kým jsou ty besedy organizovány atd.

Za všechny poskytnuté informace předem děkujeme a přejeme všem mnoho dalších úspěšných besed a setkání.

Předsednictvo TI

Pozvánka do divadla

V úterý 18. října 2016 v 18 hodin v Salesiánském divadle Kobylisy je pořádán večer věnovaný životu a tvorbě dětí z terezínského ghetta.

Program: **Terezínské zvony**

Dobrodružný příběh party kluků z domova Nešarim, doplněný písněmi, které vznikly zhudebněním básní napsaných za války v Terezíně.

Hledáme strašidlo

Loutková divadelní hra **Hanuše Hachenburga**, kterou napsal v Terezíně ve svých čtrnácti letech.

Obě divadelní hry připravili studenti, učitelé a přátelé **Gymnázia Přírodní škola**.

Zemřel Elie Wiesel

Michaela Vidláková

„Jak se dá vysvětlit, že ani Hitler ani Himmler nebyli exkomunikováni z církve? Že Pius XII. nikdy nepovažoval za nutné, neřku-li nezbytné, odsoudit to, co se dělo v Osvětimi a v Treblince? Že velká část příslušníků SS byli věřící, kteří byli svým církvím věrní až do konce? Že někteří zabijáci chodili ke zpovědi, když právě nemasakrovali? A že ti všichni pocházeli z křesťanských rodin a měli křesťanské vzdělání?“

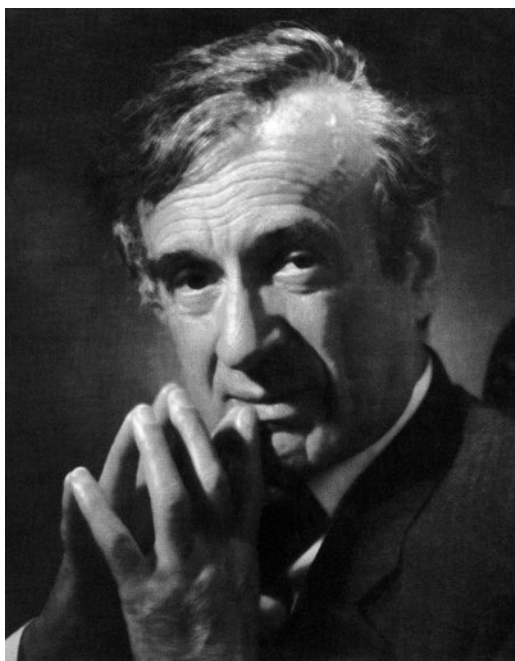
Elie Wiesel

Dne 2. července 2016 zemřel v New Yorku ve věku 87 let Elie (Eliezer) Wiesel, světově známý židovský spisovatel, dramatik, filozof, politický aktivista, náboženský myslitel a také nositel Nobelovy ceny za mír, kterou obdržel v roce 1986. Zpráva o jeho smrti se velice rychle rozletěla v tisku i po sociálních sítích. Izraelský premiér Benjamin Netanjahu v proslovu k jeho úmrtí uvedl: „Stát Izrael a židovský národ hluboce truchlí pro Elieho Wiesela. Tento Mistr slov svou mimořádnou osobností a svými fascinujícími knihami ztělesňoval vítězství lidského ducha nad krutostí a zlem.“

Narodil se 30. září 1928 v Sighetu, dnešním Rumunsku v ortodoxním prostředí. Bylo mu necelých 16 let, když v r. 1944 spolu s ostatními Židy byla jejich rodina deportována do Auschwitz-Birkenau, odkud pak on a jeho otec byli později přesunuti do Buchenwaldu. Na pozdějším pochodu smrti jeho otec zahynul. Své zážitky z této doby popsal velice podrobně a sugestivně ve své knize *Návrat do Sighetu*.

Po osvobození ho doma nikdo nečekal. Odjel tedy do Francie, vystudoval na Sorbonně, nějakou dobu se tam živil novinářinou a posléze se vystěhoval do USA, kde přednášel na univerzitě v Bostonu v oboru humanitních věd. Byl první, kdo pro nacistickou perzekuci a vyvražďování Židů zavedl termín HOLOCAUST (z řečtiny, označení pro náboženskou zápalnou oběť), který, ač ne zcela přesný (přesnější je hebrejský termín ŠOA = zkáza), se brzy vžil.

V roce 1958 vydal svoji první knihu – *Noc* – novelu, která popisuje jeho zážitky a zkušenosti z koncentračních táborů. Celkově napsal přes čtyřicet románů, povídkových sbírek a esejů,

z nichž se většina věnovala holocaustu. V češtině začaly Wieselovy knihy vycházet až po pádu komunismu. V českém překladu vyšly například populární knihy *Bible: Postavy a příběhy* a *Talmud: portréty a legendy*, dále kniha rozhovorů *Zlo a exil*, vzpomínkový *Návrat do Sighetu*, *Noc*, *Pátý syn*, *Příběhy proti smutku*, *Příběhy o naději* nebo *Příběhy o důvěře*.

Oženil se, se ženou Marion mají syna Elishu. Celý život se věnoval připomínání holocaustu, ale i dalším humanistickým a politickým akcím a získal v mnoha zemích vysoká ocenění a vyznamenání. Několikrát navštívil i ČR, v r. 1996 patřil mezi skupinu intelektuálů, kteří spolu s prezidentem Václavem Havlem iniciovali vznik konference Forum 2000.

Na internetu je uvedeno kolem 350 jeho citátů. Uvedme několik příkladů, plných životní moudrosti a zkušenosti.

Jeden z nejznámějších sice nutí k zamyšlení, jak to vlastně autor myslel: „*Opakem lásky není nenávisť,*

ale lhostejnost. Opakem krásy není ošklivost, ale lhostejnost. Opakem víry není kacířství, ale lhostejnost. A opakem života není smrt, ale lhostejnost.“ Když Wieselův otec zahynul na pochodu smrti – to snad nebyla tatínkova smrt, ale jenom lhostejnost?

Zajímavá je jeho úvaha: „*Co je horší, zabít z nenávisti nebo bez nenávisti?*“

Ovšem jiné bychom si měli právě my opravdu vzít k srdci a předávat jejich poselství dál: „*Pro toho, kdo přežil, je povinností svědčit za mrtvé i pro živé. Nemá právo připravit příští generace o minulost, která patří ke kolektivní paměti lidstva. Zapomenout neznamená jen nebezpečí, ale je to přímo útok na budoucnost.*“

„*Zapomenout na mrtvé znamená zabít je podruhé.*“

„*Vždy musíme zaujmout pevný postoj. Neutralita napomáhá utlačovateli, ne utlačovanému. Mlčení povzbuzuje trapiče, ne trápeného. Někdy se musíme vložit do dění. Když jsou ohroženy lidské životy, když je pošlapávána lidská důstojnost, tehdy nejsou důležité zeměpisné hranice. Kdekoliv jsou lidé pronásledováni pro svou rasu, náboženství nebo politický názor, toto místo musí být pro nás v tom okamžiku středem vesmíru.*“

„*Někdy může nastat chvíle, kdy nejsme schopni zamezit bezpráví, ale nesmí nastat chvíle, kdy proti němu přestaneme bojovat.*“

Co dodat? Snad jen smutnou otázku: kolik takových velkých myslitelů jako Elie Wiesel mohlo vyrůst z onoho jednoho a půl milionu povražděných židovských dětí?

On alespoň po sobě zanechal kus záslužné práce.

Památný den romského holocaustu

Eliška Waageová, Institut Tereziánské iniciativy

V úterý 2. srpna se Institut Tereziánské iniciativy společně s Česko-bratrskou církví evangelickou, Židovskou obcí v Praze a Žižkovým sborem Církve československé husitské připojil k uctění památky romských obětí holocaustu a Praha se tak stala dalším evropským městem, ve kterém se vzpomínalo na romské oběti holocaustu. Datum odkazuje na tragickou událost – hromadnou vraždu téměř 3000 vězňů cikánského tábora v Osvětimi v noci z 2. na 3. srpna 1944. Celkem bylo do Osvětimi deportováno přibližně 23 000 Romů a Sintů, přibližně 20 000 z nich zde bylo zavražděno.

ideologické a mocenské správě nacismu. Věřím, že dnes, po zkušenostech válek a vyhlazovacích praktik 20. století, dokážeme lépe vzdorovat fyzickému i duchovnímu násilí a bránit životy lidí všech etnik a náboženských skupin, kterým nejde o likvidaci druhých," poznamenal.

Do aktivit se zapojuje také Federace židovských obcí. „V dnešní problematické době, kdy lidé rádi slyší na jednoduchá řešení a podléhají jim, existují tendence vidět svět černo-bíle, je holocaust mementem, které je nutné si neustále připomínat tak, aby se historie neopakovala," řekl předseda federace Petr Papoušek.

Romská komunita toto gesto ze strany církvi vítá. „Je smutné, že i po tak dlouhé době musíme stále bojovat za svá práva, a jsem velice rád, že nám v tom církve pomáhá," poznamenal romský aktivista Jozef Miker.

Tisková konference za účasti představitelů jednotlivých církví se uskutečnila v budově bývalé židovské školy v *Jáchymce*. Následně byla vyvěšena romská vlajka na třech místech v Praze: na Židovské radnici v Praze (Maiselova 18, Praha 1), na Ústředí Českobratrské církve evangelické (Jungmannova 9, Praha 1) a na Žižkově sboru Církve československé husitské (náměstí Barikád 1, Praha 3). Celý den byl pak zakončen v Žižkově sboru na Žižkově, kde se konal kulturně-duchovní večer.

Na snímku E. Waageové je romská vlajka na židovské radnici

Na snímku M. Stránského zleva: Šimon Krýsl, předseda správní rady ITI, Petr Papoušek, předseda FŽO, a Jozef Miker, romský aktivista

„Víc než sedmdesát let po konci druhé světové války je utrpení vězňů koncentračních táborů považováno za symbol. Na utrpení některých skupin se zapomíná nebo je banalizováno. Na místě koncentračního tábora v Letech u Písku je dodnes vepřín. Proto chce Českobratrská církev evangelická vyvěšením romské vlajky připomenout, že se udál i romský holocaust," zdůvodnil českobratrský farář pro menšiny Mikuláš Vymětal.

Podle pražského biskupa Církve československé husitské Davida Tonzara je nutné o událostech minulosti mluvit i v současné době, kdy jsou ze strany náboženských radikálů utlačovány jiné náboženské skupiny i lidé bez vyznání. „Vražda Romů a Sintů je pro nás mementem i krutou vzpomínkou na naši lhostejnost a bojácnost při vzpouře proti

Podpořte Institut Tereziánské iniciativy prostřednictvím služby GIVT.cz

Institut TI se připojil k novému způsobu individuálního fundraisingu. Principem je, že dárce neposílá nebo nedaruje neziskové organizaci své „volné“ peníze, ale uskuteční svůj plánovaný nákup v e-shopu, na jehož stránky se dostanete přes portál givt.cz. Pokud svůj nákup přes internet uděláte prostřednictvím této služby, givt.cz od daného e-shopu získá z nákupu určité procento, z něhož přibližně 50 % obdrží vámi vybraná nezisková organizace (v našem případě Institut Tereziánské iniciativy). Abyste nemuseli při nákupech prostřednictvím e-shopů zkoumat, je-li daný obchod zapojen do tohoto projektu, je možné si do počítače nebo chytrého mobilního telefonu stáhnout jednoduchou aplikaci, která Vás na zapojení konkrétního e-shopu do projektu upozorní (instalace je opravdu velmi snadná, jde asi o 3 kliknutí). Pro co nejefektivnější využití je zapotřebí o této formě možné podpory informovat co nejvíce lidí z vašeho/našeho okolí. Zkuste prosím projít seznam zapojených obchodů, jestli mezi nimi nejsou některé, které běžně využíváte. Zkuste upozornit příbuzné a přátele. Sdílejte tuto událost na facebooku. Podrobnější informace o fungování tohoto projektu najdete v aktualitě na našem webu nebo přímo na webu givt.cz.

Markéta Krommelová, ITI

Nenávist je nedostatek fantazie

Michaela Vidláková, foto Michal Stránský

Začátkem září uspořádalo Židovské muzeum v Maiselově synagoze ve spolupráci s německým velvyslanectvím v Praze (za přítomnosti velvyslance) a s Lahr von Leitis Academy & Archive pořad pod názvem *Nenávist je nedostatek fantazie*. Proč pásmo veršů, vzpomínek a úvah terezínských vězňů neslo v názvu tento, mně zcela nepochopitelný citát z Grahama Greena, jsem neporozuměla ani po prožití tohoto jinak skvělého programu. Ano, píší *prožití*, to se nedá nazvat jen zhlédnutím či vyslechnutím.

Arndt Freiherr Freytag von Loringhoven, velvyslanec SRN

Pásmo sestavil **Michael Lahr** a s velice procitěným přednesem je přečetl **Gregorij von Leitis** sice v němčině, ale souběžně na plátně běžel výborný překlad textů i v češtině.

Gregorij von Leitis pracuje již 40 let hlavně jako režisér na četných divadelních scénách v různých městech a zemích – jen namátkou zmiňme Linec, Londýn, Nový York, uváděl nepřilíš známé hry Franze Kafky, např. Ullmannovu hru *Císař Atlantidy* nebo jeho *Lásku a smrt korneta Christopha Rilkeho*, a nesčetně dalších objevených i známějších divadelních inscenací. V r. 1983 založil Gregorij von Leitis **Elysium** jako původně divadelní scénu blízce spojenou s Erwinem Piscatorem, postupně se ale rozvinula do dnešní podoby mezinárodní společnosti. Jejím

cílem je vést kulturní a intelektuální dialog mezi dvěma kontinenty, mezi Amerikou a Evropou, jehož prostřednictvím se snaží bojovat proti diskriminaci, rasismu, nenávisti. V rámci těchto aktivit cestuje i tento pořad po mnoha zemích a městech obou těchto kontinentů.

Michael Lahr, který představení uvedl, je mj. autorem a vydavatelem mnoha zajímavých knih a publikací a je také výkonným ředitelem společnosti **Elysium**.

Literární pásmo má vypovídat o tom, jak se terezínská umělci vzepřeli ponižu-

Michael Lahr

jící nacistické ideologii považující Židy za podlídi neschopné kultury. Bylo sestaveno z úvah Viktora Ullmanna, z úryvků z knihy vzpomínek Alice Sommerové-Herzové *Ráj uprostřed pekla*, z divadelní hry Paula Arona Sandforda *Ben – pták z neznáma* a z básní Lea Strausse, Geoga Kafky a zvláště pak Ilse Weberové.

Musím přiznat, že mě pořad oslovil velice osobně. Na příklad hned v počátcích se objevuje zmínka o mém tátovi, Jiřím Lauscherovi. Pak také jedna z básní popisuje příběh dítěte, které ze společné dodávky ukradlo něco k jídlu – a otec mu výchovně vysvětluje, jak je nemorální krást i za těchto životních podmínek – ale přesně to jsem přece zažila i já ve svých osmi letech, když jsem vítězně donesla jednu obrovskou syrovou bramboru, která se při dodávce trochu zakutálela a táta mi udělil přesně tutéž lekci. A konečně Ilse Weberová, žena tátova kamaráda z mládí Williho, která se dobrovolně přihlásila do transportu v bláhové touze, aby Willi, Ilse a malý Tomík zůstali spolu. Auschwitz přežil

jen Willi – a po válce se vrátil druhý syn Hanuš, kterého se podařilo včas poslat do zahraničí. A právě tomuto vzdálenému synkovi (mému poválečnému kamarádovi) píše Ilse dojemný, veršovaný, a ovšem nikdy neodeslaný dopis. A pak zazněla další její báseň *Ovečky z Lidic* – a vedle mě seděla Doriska, terezínská pastýřka ovcí s očima plnými slz – to už jsem nevydržela a v okamžiku, kdy se po odeznění básně přednášející odmlčel, jsem vyskočila a upozornila, že ta pastýřka tu sedí mezi námi. Vstal, podal jí ruku, a když po programu dostal jako poděkování růži, s úklonou ji Dorisce věnoval.

Představení bylo opravdu působivé a je škoda, že tak málo bývalých terezín-

Gregorij von Leitis

ských vězňů se „obtěžovalo“ na to přijít. (To když pozve ambasáda, to jich přijde podstatně víc!)

Jen stále nechápu, proč by nenávist měla být nedostatkem fantazie – když si jen představím, kolik fantazie ve své nenávisti dokázali vyvinout nacisté ve snaze ponižovat, pronásledovat, týrat a vraždit nevinné židovské oběti!

Terezín plný zážitků a dojmů

Text i foto Michal Stránský

Předsednictvo Tereziánské iniciativy uspořádalo v neděli 25. září pro II. a III. generaci zájezd do Terezína. Měli jsme štěstí, že nás provázely tři dámy, které zažily ghetto na vlastní kůži, a tak jsme mohli vidět Terezín zprostředkovaně očima někdejší malé holčičky i dvou slečen.

Terezínem nás provázely Dagmar Lieblová, Doris Grozdanovičová a Michaela Vidláková. Po příjezdu do Terezína jsme se na hřbitově zúčastnili vzpomínkové trizny Kever Avot k uctění památky obětí nacistické genocidy, na které mimo dalších byl i Gary Koren, velvyslanec Státu Izrael, a na níž promluvil Karol E. Sidon.

Po návštěvě hřbitova jsme prošli městem a každá z našich průvodkyň nás upozorňovala na místa, která se jim vryla do paměti, a místa, kde před pětasedmdesáti lety žily. Samozřejmě jsme se také podívali do „utajované modlitebny“, do Muzea ghetta a nakonec jsme došli k Magdeburským kasárnám, kde se v prostoru Půdního divadla od 16 hodin konalo v rámci festivalu Ve stínu divadelní představení Tereziánské světlušky. Šlo o americkou adaptaci dětského muzikálu Broučci, který v ghettu napsaly Vlasta Schönová a Kamila Rosenbaumová na motivy knížky Jana Karafiáta. Autory adaptace jsou Lauren B. McConnell a José-Luis Maúrtua (oba jsou profesori Central Michigan University). V představení účinkovali jejich studenti, jejichž výkon byl odměněn zaslouženým a dlouhotrvajícím potleskem publika. Musím se na tomto místě přiznat, že jsem měl vlhké oči, protože na závěr každý účinkující i diváci položili na jeviště kytičku za děti, které se už z Terezína a následujících koncentračních táborů nevrátily nikdy domů.

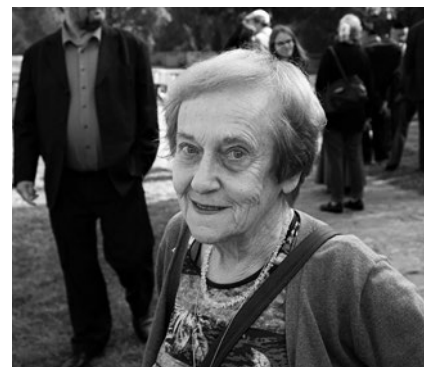
Po ukončení muzikálu se ještě konala panelová diskuse, kterou moderoval Petr Brod a již se zúčastnily Lauren B. McConnell a pamětnice někdejšího představení Ella

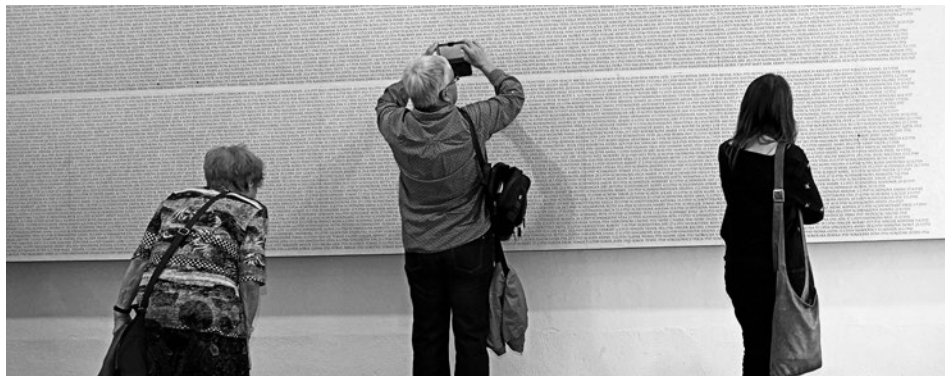
Dagmar Lieblová

Michaela Vidláková

Doris Grozdanovičová

„Světlušky“ z Central Michigan University

Weissbergerová, Jana Urbanová (v tereziánském představení Beruška) a Michaela Vidláková.

Výlet, exkurze nebo zájezd, ať už to každý nazývá jakkoliv, se velmi vydařil, konec konců přálo nám i počasí,

a myslím, že mohu mluvit za všechny účastníky:

Především děkujeme všem třem průvodkyním, které musely být velmi unavené, když i my mladší jsme večer sotva pletli nohama.

Rozhovor s Hanou Hnáťovou

Anna Lorencová

Hanko, vím, že válečné osudy vaší rodiny byly hodně krušné a ráda bych s tebou udělala rozhovor, v němž bys nám je přiblížila. Zajímá mě i váš předválečný život, zda jste byli zbožní, dodržovali náboženské příkazy a obvyklé židovské rituály, nebo zda jste byli spíše asimilovaní.

Když vypukla první světová válka, tatínek ve dvanácti letech narukoval do armády a uniformy se zbavil až po šesti letech. Čtyři roky byl v rakouské armádě a bojoval na Piavě, kde byl zraněn. Po válce byl poslán na Slovensko, kde bojoval s Maďary. V uniformě byl celkem šest let. Byl vyučený obchodní příručí. Když mu bylo dvanáct, jeho otec zemřel, takže maminka se musela starat o dvanáctiletého syna a šestnáctiletou dceru a neměla dost prostředků, aby jim poskytla nějaké vyšší vzdělání. Otcova rodina žila ve Vysočanech v židovském obchodě. Po návratu z vojny mu dobří „Libeňáci“ pomohli a on si mohl otevřít obchod textilním a střížním zbožím. Tatínek byl velmi příjemný a měl dost zákazníků. Chtěl se oženit a židovskou nevěstu našel až v Moravské Třebové. Tatínek byl spíš takový světský Pražák, maminka pocházela ze zbožné židovské rodiny, kde se dodržovaly všechny předpisy. Jedli jsme běžnou stravu, ale vždycky to bylo podle maminčiných zvyklostí. Nikdy nevzala do úst sousto vepřového.

Tatínek měl obchod, všechno bylo v pořádku, ale když začala krize, už to tak veselé nebylo. A co se týkalo nás dětí, já jsem narodila v roce 1924 a dva a půl roku po mně se narodil vytoužený chlapec. Porodní asistentka paní Jahodářová ho dopékala v troubě, vážil 1,90 kg.

V Libni jsme začali navštěvovat školu, která byla tehdy rozdělená, dívky chodily do školy v Hejdukově ulici a kluci Pod Palmovkou.

Mluvila jsi o tom, že jste se přátelili s dětmi ze školy, měli jste i židovské přátele?

Třeba dvojčata Ditu a Hanu, dcery MUDr. Mautnera, nebo Evu Weilovou, která bydlela za rohem, a Honza Adler za druhým rohem, kde bylo hřiště, kde jsme si hráli. Tam bylo dost židovských dětí, s nimiž jsme si hráli a s nimiž jsme se sblížili na hodinách náboženství.

Chodívali jste někdy na Hagibor?

Tam jsme začali chodit až v době, kdy už jsme nikam jinam nesměli.

Kdy jste dostali předvolání do transportu?

Předvolání dostala maminka, bratr, moje sestřenice Věruška, která žila původně s rodiči v Sudetech, kde jí děti z Hitlerjugend velice ubližovaly a ošklivě jí nadávaly. Její tatínek ji jednoho dne přivezl do Prahy, tam ho viděla naposled. Takže ze dvou dětí byly v osmáctiátém už tři.

Tatínek byl zařazen na práci na stavbu hřiště pro esesáky, a když to bylo hotové, tatínek předvolání do transportu nedostal. Vzpomínám si, že nás šel doprovodit do Veletržního

Hana Hnáťová z prosince 2014

(foto Michal Stránský)

paláce, vlastně do Radiotrhu. Jeli jsme v posledním voze tramvaje, a když jsme vešli dovnitř, tatínek zůstal venku – to jsem ho poprvé viděla plakat, měl strach, jestli nás ještě někdy uvidí.

Co jsi v Terezíně dělala?

Zpočátku jsem byla zařazena do „Hundertschaftu“, a protože „hundert“ znamená sto, myslela jsem si, že budu sto dní tahat umrlčí vozy s různým nářadím, textilem nebo chlebem. Trvalo to však déle a pořád jsme byly zapraženy jako koně. Později jsem pracovala ve strojní dílně stejně jako maminka a šila jsem palčáky pro německé vojáky. Nakonec jsem pracovala v jízdárně, kde jsme stloukaly bedýnky na municí.

Bydlela jsi s maminkou?

Bydlela jsem s maminkou v Hamburských kasárnách, kde s námi bydlela i maminčina neteř Věruška. Mohla být v dětském domově, tam by měla lepší podmínky, ale protože ztratila svou maminku, velice přilnula k mé, které říkala tetičko.

Vím, že jsi byla v Osvětimi a v dalších táborech, kdy jste byli předvoláni?

My jsme měli zvláštní osud. V červenci 1943 byl sestaven transport s tím, že pokud má někdo důvod k vyreklamování, bude vyřazen. Arnošt a já jsme byli až v poslední řadě, vpředu byli samí starší muži – bývalí důstojníci nebo vojáci, kteří měli buď vyznamenání za statečnost nebo za zranění. Esesák chodil od jednoho k druhému a vyptával se. Došel až na konec řady, aniž by někomu řekl, že je vyreklamován. Pak dal povel „čelem vzad“, a tím jsme se s Arnoštem octli v první řadě. Nejprve oslovil Arnošta, který moc německy neuměl. Chtěl říct, že tatínek byl ve válce zraněn, což se německy řekne „kriegsbeschädigt“. Ale spletl si to a řekl „kriegsbeschäftigt“, což znamená zaměstnán. Esesák dal pokyn, že může vystoupit, a Arnošt měl tu odvahu, že řekl „prosím, to je moje sestra“. Takže díky tomu, že Arnošt neuměl dost dobře německy, žiji. Po válce jsme se

dozvěděli, že celý transport šel v Osvětimi rovnou do plynu. Na podzim šlo z Terezína dalších deset transportů. Tatínek byl v prvním z nich v září a my jsme ho chlácholili, že jede na práci. Druhý den šel Arnošt a do třetího transportu byly zařazeny maminka a sestřenice. Já jsem si řekla, že když půjde maminka, chci s ní, a přihlásila jsem se dobrovolně a jela s nimi.

Kam jste se dostaly?

Jely jsme skoro tři dny, protože když jel vojenský vlak, osobní vlak musel zůstat stát. Jednou, když jsme opět někde stáli, zahlédla jsem z okna nápis Katowitz, a řekla jsem si, že jedeme na východ. To bylo pro nás něco jako strašidlo. Když vlak zastavil, hned na nás řvali: „Alles raus“ a všechno nechat ve vlaku. Byli tam psi a řvoucí esesáci. Jeden vězeň se zeptal malé Věry, kolik jí je let, a když řekla, že čtrnáct, poradil jí: „Musíš říct, že je ti šestnáct a že umíš nějaké řemeslo.“ Všechny jsme musely předstoupit před Mengeleho. Ten mně a Věře ukázal na tu správnou stranu. Maminka měla úplně bílé vlasy, ale byla to statná paní. Ji poslal na špatnou stranu. Ale maminka se odvážila a řekla: „Prosím, to jsou moje děti.“ Podíval se na ni, byla urostlá, vzal ji za ramena a přesunul k nám. Ona jen zašeptala: „Můj Bůh byl se mnou.“

Jak to dopadlo, co se dělo dál?

Nejdříve jsme se musely svléknout, pak nám oholili vlasy, dostaly jsme odporné hadry. Vzpomínám si, že jsem v prvním momentu kamarádky ani nepoznala, jen podle hlasu. A byla nám hrozná zima na hlavu, v říjnu v Polsku už pořádně fouká.

Pracovaly jste někde?

Naše zaměstnání byly jenom nástupy na apel, celé dny jsme stály v pětistupech, kolem nás chodili esesačky a esesáci a štěkali psi. Padal sníh, někdy rosa, někdy přšelo, a my jsme byly jen v těch hadrech, co nám dali. Ležely jsme na

pryčnách, deset vedle sebe, a když si některá odskočila a vrátila se, všechny se musely obrátit, aby se tam vešla.

Takže podmínky v Osvětimi byly podstatně horší než v Terezíně?

Ano, já jsem taky po válce nikdy nechtěla jet do Osvětimi. Za prvé proto, že tatínka tam zaplynovali, to jsme se ovšem dozvěděli až po válce. Do Osvětimi jsem jela, až když Arnošt zemřel. Jeho zdramatizovanou knížku „Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou“ uvedlo libeňské Divadlo Pod Palmovkou ve vagoncích v Osvětimi, a mě vyzvali, abych s nimi jela. Rezolutně jsem odmítla. Nakonec mě tam dcera jednou odvezla. Už na nádraží na mne všechno padalo. Až později jsem si řekla, že bylo dobře, že jsem viděla celý lágr – z doby naší internace jsem znala jenom apelplac, baráky na naší straně a baráky na protější straně. Teprve tehdy jsem si uvědomila, jaký to byl megalomanský podnik. Viděla jsem, co všechno nacisté dokázali udělat, aby zavraždili nevinné lidi.

Byla to hrozná doba

Strašná, odporná doba. Myslím, že člověk má vědět všechno.

Zůstaly jste celou dobu v Osvětimi?

Ne. Už nevím přesně jak dlouho, myslím, že to bylo čtrnáct až šestnáct dní. Zažily jsme tam dva nálety a přály jsme si, aby bomby lágr zničily. Skončily jsme ve Freibergu v Sasku; původně tam byla civilní továrna, která byla přebudována na vojenskou výrobu, montovaly jsme křídla letadel. Na sálech byli mistři, kteří nás to naučili. A při náletech jsme nesměly ani do krytu. Esesáci a personál šli do sklepa a my jsme zůstaly ve fabrice. Přály jsme si, aby nálety továrnu zničily. A esesačky byly hrozné; když jsme potřebovaly na záchod, musely jsme vojensky předstoupit a hlásit: „Bitte, darf ich austreten?“ A protože to byly zlé ženské, nedovolily to. A taky jsme měly málo jídla. Ale když je ti devatenáct dvacet, tak to vydržíš.

Jak to pokračovalo?

Jednoho dne v dubnu přišel rozkaz nastoupit do vlaku, do dobytčáků, a jely jsme do „našeho koncentráku“, kam jsme podle čísel patřily, k likvidaci tam byly plynové komory. Ale naštěstí byly v severních Čechách díky bombardování silně poničené koleje, a když se ukázalo, že směr, kudy jsme měly jet, není možný, tak náš esesák dostal rozkaz jet na jih. Minuly jsme Plzeň, Škodovku po tom velkém náletu, dojely jsme až na naše hranice a vagony se otevřely. Kamarádka mi řekla: „Hanko, já vyskočím, půjdeš se mnou?“ Ale já jí odpověděla: „Mám tady maminku a malou sestřenici, zůstanu s nimi.“

Ale konec války už se blížil?

Ano, v to jsme doufaly. Když jsme projížděly českým územím v otevřených vagoncích, zastavili jsme jednou v obci Horní Bříza. Když nádražáci slyšeli, že mluvíme česky, byli první, kdo nám dal hrnek černé kávy a krajíc chleba. Velice nám pomohli. Taky si pamatuji, že každé ráno, když jsme jeli na těch otevřených vozech, otevřel dveře esesák a zeptal se: „Wer ist krepiert?“ – kdo chcípnul? Takhle s námi mluvili.

Arnošt Lustig z prosince 1994 (foto Matěj Stránský)

Pak nám čeští nádražáci dali vagony, které měly střechu – bylo to v dubnu, ale ještě byla zima.

Když jsme přijely do Mauthausenu, byly jsme zavšivené, vyhladovělé, v zoufalém stavu. Později byl každý zařazen na nějaký úsek tzv. „Zigeunerlager“, cikánského tábora. A co jsme měly na sobě, šlo pryč. Vlasové vší jsme mít nemohly, a ty šatní nevím, z čeho se zrodily, asi ze špíny.

Kdy jste byly skutečně osvobozené?

5. května 1945 – to se otevřela brána, a objevil se první americký tank, který měl na předním skle bílou záclonku. Američané předpokládali, že Němci budou bojovat, ale už tam žádný nebyl, vzali nohy na ramena.

Kdo se o vás postaral?

Političtí vězni, kteří tam byli už tři roky, se k nám velice hezky chovali, všechno nám vysvětlovali a Američané rozdávali plnými rukama – čokoládu, konzervy, cigarety. Řekli nám, že smíme jen polévku nebo kaši, a kdo se neovládl, většinou onemocněl. Já už byla taky na konci sil, jednou jsem šla na latrínu, a když jsem se dlouho nevracela, tak pro mě maminka přišla a odvedla mě. Ukázalo se, že mám infekční žloutenku.

Takže s maminkou jsi byla po celou dobu?

Ano, díky bohu!

Kolik vás bylo?

Náš transport čítal 500 Češek a 500 Polek. Když jsme do Mauthausenu přijely, byl už téměř konec války, ale zacházení bylo pořád hrozné. Vedení SS tábor stále drželo.

Věděly jste něco o Arnoštovi?

O Arnošta jsme si dělaly velké starosti. Tatínek byl pořádnej mužskej, voják, tak jsme si říkaly, že to vydrží, ale o Arnošta jsme se bály, protože to bylo takové hubené dítě. Ale Arnošt se svým kamarádem Jirkou Justitzem utekli z transportu do Dachau a dostali se do Prahy. Když Arnošt slyšel v rozhlasě, že se české ženy vracejí z Mauthausenu, šel na Vršovickém nádraží od vagonu k vagonu a ptal se po holkách Lustigových. V posledním vagonu nás našel. Měli jsme obrovskou radost, podívali jsme se na sebe a první otázka byla: „Tatínek?“ A všechno bylo jasné.

Měly jste kam jít?

Náš byt byl obsazený, tak maminka bydlela v ubytovně na náměstí I. P. Pavlova. A mě šoupli do nemocnice, ta žloutenka byla asi ze špíny. Když jsem se uzdravila, šla jsem do školy poprosit, jestli bych si mohla udělat maturitu. Dostala jsem učebnice a skripta, učila jsem se celé léto a koncem září jsem dostala maturitní vysvědčení. To víš, že jsme se nemohly naučit vše, co se za ty tři roky naučily ostatní děti. Ale ty kroužky, které pořádala židovská obec, nebyly marné. Učili tam chytrí lidé, většinou vysokoškoláci, vyhození profesori. Ale začínali jsme od nuly.

Později jsi ještě někde studovala?

Ano, chodila jsem do kurzu těsnopisu a psaní na stroji.

Arnošt taky ještě studoval?

Arnošt a Věra šli na Obchodní akademii. Věra ji dodělala až k maturitě, ale Arnošta to nebavilo a pokračoval na Vysoké škole politických a hospodářských věd, kde byl i jeho kamarád Jirka Pavel. Udělal pohovor u profesora Krále, který mu řekl: „Pane Lustigu, po těch životních zkušenostech, které máte za ty tři roky v lágru, jste přijat. Takže Arnošt studoval a pak začal pracovat.“

Co dělal?

Pracoval v rozhlasě. Já jsem pracovala u exportní firmy, a když šéf diktoval německé dopisy, říkala jsem, že píšu švýcarsky, protože němčina nám byla nepřijemná. Až později jsem pochopila, že jazyk Bacha, Beethovena, Goetha, Heineho za nic nemůže.

Kameny zmizelých v Kutné Hoře

Dagmar Liebllová

Dne 2. srpna 2016 bylo zatím na pěti místech v ulicích Kutné Hory uloženo 23 *Kamenů zmizelých*. Iniciátorkou a sponzorkou celé akce byla paní Daria Sevic-Müller, pravnučka manželů Votických, kteří mívali pod podloubím v Šultysově ulici obchod s látkami. Chtěla tak připomenout nejenom je, ale také řadu jejich přátel. Všechny kameny osobně zabudoval autor projektu *Stolpersteine* Günter Demnig.

Vyskytly se dokonce i úvahy o tom, že by postupně mělo být uloženo celkem 110 kamenů v místech, kde žili ti, kdo se z koncentračních táborů nevrátili.

Kutnohorských židů přežilo málo a dnes už jsem naživu jenom já, poslední z nich. Cítila jsem tedy téměř povinnost zúčastnit se tohoto pietního aktu, i když mám ze *Stolpersteinů* poněkud smíšené pocity. Ve svém krátkém proslovu jsem připomněla, kolik se toho v Kutné Hoře za posledních 10 let k zachování památky obětí šoa změnilo a vyslovila přání, aby, i když o kameny lidé nebudou zakopávat, si jich alespoň všímali a připomínali si tak ty, kdo byli kdysi nedílnou součástí života Kutné Hory.

Předávání cen z výtvarné a literární soutěže 2016 v Památníku Terezín

Michaela Vidláková, foto Radim Nytl

Tento ročník uměleckých soutěží Památníku Terezín byl součástí společného projektu Památníku Terezín, Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, Institutu Tereziánské iniciativy a Národního institutu pro další vzdělávání s názvem *Školákem ve válečných letech*.

Tradiční výtvarná a literární soutěž Památníku Terezín, pojmenovaná na počest již zesnulé Hany Greenfieldové, která se o ni velice zasloužila a sama přispívala na oceňování účastníků, měla letos výmluvné téma: **Vyučování bylo přísně zakázáno!**

Ti, kdo prošli Terezínem, si jistě velice dobře vybaví, o čem je řeč. A pohlédnou-li na obrázky zaslané do soutěže, přečtu-li pár řádek z literárních prací nebo třeba jen jejich názvy, zdá se, že to docela dobře pochopili i účastníci soutěže.

Tady jen namátkově několik titulů soutěžních literárních prací: „Vzdělání je schopnost porozumět druhým.“ „Život je nejlepší školou života.“ „Co kdyby škola nebyla?“ „Tajná výuka.“ „Definice lži.“ „Copak toho chtěl tak moc?“

(Průběžně budeme otiskovat některé z těchto prací, první ukázky naleznete na následujících 2 stránkách.)

Soutěžící byli motivováni tímto textem (text Památníku Terezín):

Téma letošního ročníku literární a výtvarné soutěže Památníku Terezín vychází ze vzpomínkového textu novinářky Jany Friesové z roku 1970 o zákazu vzdělávání židovských dětí vězněných v tereziánském ghettu. Autorka v něm mimo jiné píše: „(...) německá komandatura nárazově kontrolovala, není-li zákaz obcházen, a přepadovky hledaly knihy, sešity a vůbec důkazy.“

Dokázali byste se zamyslet nad tím, proč nacisté v tereziánském ghettu i mimo něj zakazovali vyučování židovských dětí, které by byly v normálních podmínkách školou povinné? Jaká mohla být reakce na tento zákaz? Proč vězni, jak ostatně vyplývá z citátu, zákaz

Michaela Vidláková – někdejší tereziánské dítě

porušovali? Měly z tohoto porušování zákazu děti radost? Jaký byl asi vztah mezi učiteli a žáky v takovýchto podmínkách? Myslíte, že pro děti v tereziánském ghettu mohla být takováto tajná škola i něčím jiným než jen vzděláváním a výchovou? Proč se vychovatelé a učitelé z řad vězňů vystavovali nebezpečí a postihu za nedodržování zákazu? Mělo pro ně vzdělání a jeho šíření hodnotu, pro kterou mělo cenu riskovat? Má vzdělání i dnes hodnotu takovou, že byste pro něj riskovali? V čem je ukryta hodnota vzdělání, pokud nějakou podle vás má?

Předávání cen se konalo jako obvykle v kinosále PT 8. června. Mnoho účastníků soutěže přijelo i z dosti vzdálených míst, ovšem ne všichni se mohli dostavit – ještě byl školní rok, třeba snad i pracovali na vylepšování známek, ty menší děti potřebovaly pedagogický či rodičovský doprovod, tu někdo onemocněl a cenu mu vyzvedával spolužák. Ale stejně jich tam bylo dost a dost. Po krátkém úvodu pana Mgr. Špringla přednesly své proslovy zástupkyně spolupracujících projektů a poté jsme byli vyzváni říci dětem pár slov, i syn Erika Poláka Jiří Polák a já. Právě jako někdejší dítě, které

Michaela Vidláková a Jiří Polák předávají za TI cenu soutěžícím

díky tereziánské výuce složilo po válce zkoušku rovnou do 5. třídy – sice jako osmiletou mě nakonec přijali jen do čtvrté – jsem krátkou vzpomínkou přiblížila jednoduché, primitivní podmínky a o to zaujatější žáčky, kteří se učili – snad nacistům natruc.

Ceny předával zástupce ředitele PT pan Janoušek, na plátně se při tom objevovaly oceněné výtvarné práce. Cenu Erika Poláka financovanou Tereziánskou iniciativou předával Jiří Polák a já.

Ovšem zejména dětské publikum asi nejvíce pobavilo uvedení veršované hry Květovaný kuň od Norberta Frýda s hudbou Karla Reinerja v provedení brněnského dětského pěveckého sboru.

Velký počet zúčastněných škol a z každé z nich vždy po několika soutěžících nadále potvrzuje velký zájem o tuto soutěž, což je jev jistě potěšující.

STUDENTSKÉ PRÁCE NA TÉMA: VYUČOVÁNÍ BYLO ZAKÁZÁNO

Práh Terezína

*Anna Hollmannová, 14 let,
Gymnázium Dr. Randy, Jablonec nad Nisou
(1. kategorie, 1. místo)*

Čas je fyzikální veličina. Čas je okamžik. Čas je nenahraditelný a neúprosný. Důkazu se nám dostává z mnoha příkladů. Já bych chtěla psát o té před 76 let zpátky. Je 76 let hodně? Málo? Dávná minulost? Nevím jak vám, ale mně to nepřijde tak dávno.

Jedná se o Terezín. Právě tady se nacházela mezistanice. Bylo to jako číst text a hledat mezi řádky. Byl to mezivýpočet před výsledkem. Byl to mezikrok před rozsudkem smrti. Byl to vstup do jednosměrky, z které nebylo úniku. Toto místo se stalo osudným pro miliony lidí, miliony nadějných spisovatelů, sportovců a kdo ví koho všeho.

Všem v Terezíně bylo zakázáno se vzdělávat. Báli se snad nacisté, že by byli lepší než oni? Věděli snad, že jsou silnější? Báli se připustit si, že nejsou ti, za které se považovali? Ať to bylo z jakéhokoliv důvodu, i sem dosáhla ta nejsilnější zbraň. Lásku. Nemyslím teď lásku člověka k člověku. Ani lásku k věci nebo třeba k hudbě. Myslím lásku k poznání, lásku k vzdělání, Lásku s velkým L.

Pronikla sem s paprskem světla, které se místy prodíralo a dopadalo na zdupanou zem. Byl to paprsek naděje; té jediné věci, kterou jim nikdo nemohl vzít. Je úžasné, že se lidé vzdělávali i přes zákaz, nebezpečí. Je to nesrovnatelné s dnešní povinnou školní docházkou. Je to jako by současnost byla v negativu. To co byl předtím zákaz, je zde povinnost. To, pro co lidé riskovali, se stalo opomíjeným až zavrhaným. To, za co lidé bojovali, je dnes odsuzováno.

Ano, i takto se mění lidé, i takto se mění svět. Můžeme jet do Terezína a stát na stejné zemi jako židé, odsouzení na smrt; budeme mít ale jiné priority. Nesrovnatelné někteří srovnávají. Nepopsatelné někteří popisují. Dnes ideální podmínky pro život, avšak zkažený svět. K čemu je svoboda, když si jí lidé neváží? K čemu je skvělé vzdělání, když ho lidé promrhají? K čemu je bohatství, když si není co víc koupit?

Z našeho života se vytratila hloubka. Je to, jako by nám vysychaly kořeny. Malý strom, který byl okusován a bál se o přežití, vyrostl v mohutný strom s krásnou korunou, ve které našli místo všichni Ztracení. Ten strom tu stojí pořád. Navenek se nezměnil, možná až na nějakou uschlou větvičku, ale vevnitř je prohnitý a prolezlý červy. Jak se pak můžeme divit, že ten strom neroste? Že chřadne i navenek? Že se bortí? Ztratil kořeny, to, co mu dodávalo vše potřebné.

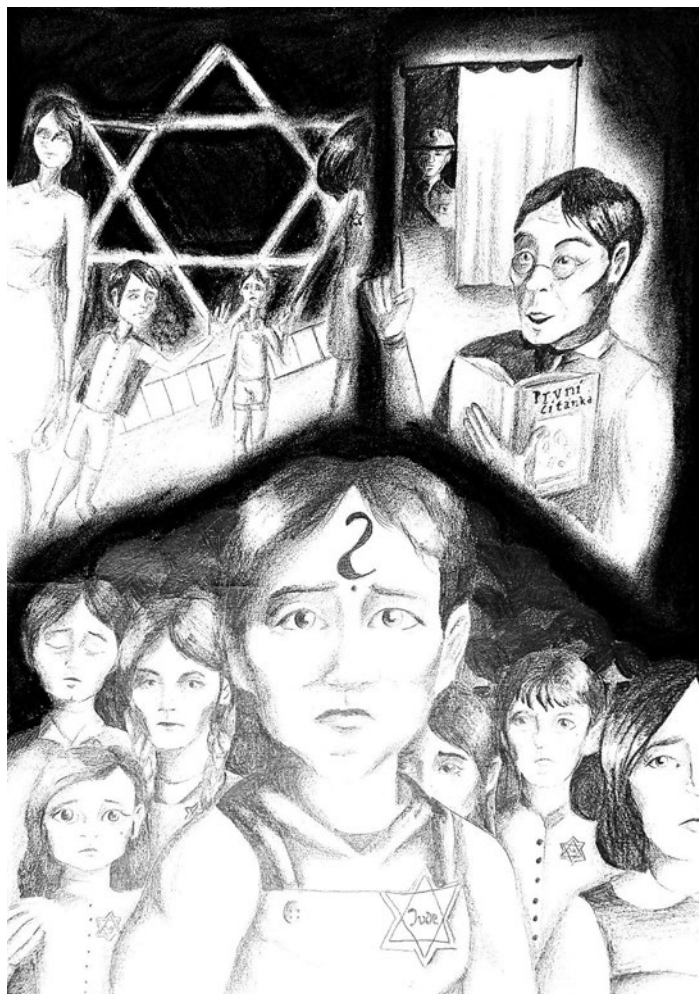
Proto tedy doufám ve znovunalezení kořenů vzdělání, pro které má cenu riskovat. Doufám v obnovení víry a důvěry. Doufám v nezkažený svět.

Nedokážu tvrdit, jestli tohle vše byla a je pravda. To, co ale vím jistě, je, že obdivuji ty silné osobnosti, které dokázaly přežít. Obdivuji ty, kteří i přes zákaz šli a vyučovali ostatní. Obdivuji ty, kteří riskovali pro ostatní své životy. Obdivuji

Mezi řádky

*Jana Mojžíšová, 16 let, Gymnázium, Střední pedagogická škola a Obchodní akademie, Znojmo
(3. kategorie, 3. místo)*

Zakázané vědomosti

*Patricie Švadlenková, 15 let, ZŠ Buttulova, Chotěboř
(2. kategorie, 7. místo)*

ty, kteří měli stále důvěru v lidstvo. Obdivuji všechny, kteří přešli práh Terezína, a tím změnili Svět.

„Vzdělání je schopnost porozumět druhým“

Adéla Chocholáčová, 15 let, Gymnázium Bystřice pod Pernštýnem (1. kategorie, 2. místo)

„Doba je teď velmi těžká,“ slyšíme z různých koutů světa. Však tato věta platila dávno, platí a určitě i bude, protože lidem se stále budou objevovat v životech překážky, ale je jen na nich, jak je zvládnou. Aktuálně si nevíme rady s migrací, příroda volá o naši pomoc, nevyznáme se v názorech a konáních politiků. Záleží na úhlu pohledu. Kritizována je právem i dnešní mladá generace, která ulpívá na moderní elektronice a chová se většinou nevhodně. Zdá se, že neznáme zodpovědnost, slušnost, respekt, úctu...

Pro mnohé z nás je naprosto nepředstavitelné být bez rodičů, bez standardního komfortu, plní strachu, co bude dál, jako mnohé židovské děti, které neunikly nacistickým zásahům. Nacistická ideologie uměla natolik perfektně ovládnout a zfanatizovat lidi, nepřišlo jim, že by jejich počínání bylo v něčem špatné. To platí i o zákazu vyučování dětí v ghettu. I právě proto je potřeba se vzdělávat a vyvarovat se podobným situacím. Nepochopitelné, jak lidé mohou být zaslepeni, a důkazem je bohužel i dění okolo nás. Jakou bezmoc, strach, ale i nepředstavitelný vztek museli Židé cítit. Myslím, že jim pomáhala víra v to, že bude lépe. Právě proto porušovali zákaz vyučování. I přes to, že Židé věděli, jak kruté se s jejich obyvatelstvem zachází, přispívali do časopisů, hráli divadlo, fotbal... Snažili se zkrátka nemyslet jen na zlé věci, které je obklopovaly. Nejen proto mají můj obrovský obdiv. Pro děti učení se proti zákazu mohlo být velkým dobrodružstvím, a možná měly i radost z toho, že dělají něco proti vůli Němců. Vychovatelé pro ně zajisté byli hrdinové, kteří hájili jejich potřeby, podporovali je, připravovali na další krušná léta, učili základním věcem, připravovali na budoucnost, protože věděli, jak těžké je postavit se na vlastní nohy. Pokoušeli se předat co nejvíce rad, zážitků, naučit děti disciplíně, a učili je také proto, aby si uměly vytvořit svůj vlastní názor. Psychicky se zajisté podporovali, chovali se k sobě jako kamarádi, ale když bylo potřeba, zasáhli učitelé jako každý dospělý rodič. Bez vzdělání a posunování se kupředu jen stěží prožijeme šťastný a spokojený život, nenajdeme dobře placené zaměstnání, nebudeme mít peníze na drahá auta a dovolené v dnešním především materiálně založeném světě. Postavení na úrovni také budeme postrádat.

Pamatujme, že se vzděláváme a učíme jen pro sebe, pro náš život. Už jenom proto bychom neměli vypouštět z úst pochybovačné věty: „K čemu nám to bude?“ Vzdělání nám vytváří umění mít svůj názor, myslet svobodně, nebát se vyjádřit, zjistit, co je a není důležité, vyhledávat informace podle vlastního úmyslu, ne jen doslovně opisovat z internetu. Dává nám kulturní a sociální hodnoty. Přípravuje nás na život, takový, jaký je, pomáhá k vytvoření osobních cílů. Učíme se cizím jazykům, abychom mohli cestovat, přeložit informace ve větším měřítku. Ano, školství má sice nedostatky, jako například velký počet žáků ve třídě na jednoho kantora, ale i tak, když se zamyslíme, jaké podmínky měli Židé, jaké podmínky panují i teď na Blízkém východě, v Africe...

Měli bychom někdy změnit své životní priority, zastavit se a popřemýšlet. A také být vděční a nedávat najevo, jak nás učení otravuje, nebaví a k ničemu nám není.

Snad brzy z těchto jednostranných názorů vyrosteme a uvědomíme si, co všechno vzdělávání skrývá.

Bildung verboten

Bao Quyen Tran Thi, 16 let, Anglicko-české gymnázium Amazon, s.r.o., Praha 1 (3. kategorie – 4. místo)

Tajné chvílky

Veronika Mackovčínová, 11 let, ZŠ Slovácká Břeclav (1. kategorie – Cena Erika Poláka)

Irena Sendlerowa – zachránkyně židovských dětí

(podle internetu zpracovala MV)

Motto: Každé dítě zachráněné s mou pomocí a pomocí dalších skvělých lidí, kteří dnes již nežijí, je oprávněním mé existence na tomto světě, nikoliv důvodem pro slávu.

Irena Sendlerowa

Přemýšlím, jestli bych něčeho takového byla schopna i já. Ne, asi nebyla. Možná, kdyby mi bylo 15 – to ještě člověk touží být hrdinou. Později – to už by tu musela být moc silná motivace, třeba pokud by šlo o děti mého národa, který je ohrožen v samých korenech své existence. Jenže to u Ireny

Sendlerowe, roz. Krzyżanowska, neplatilo. V době, o kterou jde, jí bylo už 30 let, byla Polka, katolička – a přesto sama vlastnoručně vynesla, vyvezla, vyvedla z varšavského ghetta přes 400 židovských dětí, a podílela se na záchraně asi 2 500 dětských životů, a to vždy znovu a pokaždé s nasazením života vlastního. Co to bylo za člověka? Jak to dělala?

Narodila se v únoru r. 1910 ve Varšavě v rodině lékaře, přesvědčeného socialisty, žili však v Otwocku. Mnoho pacientů jejího otce i mnoho jejích dětských kamarádů byli Židé, uměla tedy také jidiš. O otce přišla jako sedmiletá, koncem 1. světové války se nakazil tyfem a zemřel. Místní židovská obec, která si práce dr. Krzyżanowského pro své členy velice vážila, poté nabídla, že Ireně bude platit až do plnoletosti stipendium, matka ale nabídku odmítla.

Vystudovala ještě před válkou polonistiku a učitelství na varšavské univerzitě a byla i politicky aktivní jako členka socialistické strany. Po studiích proto nesměla pracovat jako učitelka, začala se tedy věnovat sociální práci na varšavském magistrátu a tam také zahájila svou ilegální protinacistickou činnost. Nejprve všelijakými triky získala sociální pomoc nejpotřebnějším židovským rodinám a v době, kdy začalo hromadné vraždění Židů, se věnovala hlavně záchraně dětí z varšavského ghetta. Když na popud západní polské vlády vznikla v Polsku ilegální organizace na pomoc Židům Żegota, Irena Sendlerowa se stala vedoucí jejího dětského oddělení. Jako sociální pracovnice magistrátu si zfalšovala zvláštní propustku, která jí umožňovala pod záminkou epidemiologické kontroly přístup do ghetta. Tam pašovala léky, odtud pak dopravovala ven děti, jak to jen šlo. A jak to tedy šlo? Uspaná nemluvňata vynášela v taškách a v krabicích od bot, větší děti pak byly přes sklepy propašovány do přilehlé vozovny a vyváženy pod sedadly, v sanitkách pod nosítky, v rakvích nebo zahrabané v odpadcích. Jiné pak, pečlivě zabalené, byly přehazovány v pytlích přes zeď ghetta. Ale bylo nutno pro ně najít i bezpečný úkryt. Nejčastěji to šlo v katolických klášteřích, sirotčincích i v jiných institucích či v rodinách. Nezbytné bylo sehnat falešné papíry. Děti bylo ovšem nutno naučit polsky a základům chování při povinných návštěvách kostela, aby se svou neznalostí neprozradily. Jestliže to měl nesnadné Sir Nicholas Winton v Anglii, oč horší to bylo v obsazeném Polsku, kde ukrývat Žida znamenalo smrt celé rodiny nebo celého vedení sirotčince. Většina propašovaných dětí válku přežila, s rodiči se však již nikdy nesetkaly.

Jeden z rodičů, jež Irena Sendlerowa přesvědčovala, aby jí dítě svěřili, se zeptal: „A můžete nám zaručit, že

s vaší pomocí přežije?“ Odpověděla: „Spíše mohu zaručit, že když mi ho nesvěříte, tak nepřežije.“ Měla pravdu.

Irena Sendlerowa vedla pečlivou dokumentaci zachráněných dětí – jejich původní i krycí identitu, kterou v uzavřených zavařovacích sklenicích zakopala na zahradě své přítelkyně.

Nicméně na podzim v r. 1943 byla Irena Sendlerowa zatčena a po tříměsíčních výsleších spojených s krutým mučením odsouzena k smrti. Ani tehdy nic a nikoho nevyzradila. Spolupracovníkům ze Żegoty se však podařilo podplatit někoho, kdo ji zapsal mezi již popravené vězně a pomohl z neblaze proslulého vězení Pawiak uniknout. Do konce války se pak již musela skrývat před gestapem, přesto však nadále pokračovala v ilegální činnosti a bojovala i ve Varšavském povstání v r. 1944.

Ani po válce to neměla snadné. Jako účastnice nekomunistického, západem řízeného odboje se ocitla v zorném poli komunistické státní bezpečnosti, byla opět vyslýchána, a to tak tvrdě, že ji to stálo život nenarozeného dítěte. Ani její děti neunikly pozornosti totalitního

státu. Ona sama pak pracovala nadále v sociálních službách v sirotčincích nebo v domovech důchodců.

Svým životním postojem prokázala Irena Sendlerowa obrovskou vnitřní sílu i přesvědčení a mimořádné hodnoty osobního přístupu proti zlu. V roce 1965 jí Jad Vašem udělil titul *Spravedlivá mezi národy*, komunistická vláda jí ale nepovolila výjezd do Izraele, kam byla pozvána. Svůj strom

v Aleji spravedlivých tak mohla zasadit až v roce 1983. V roce 1991 obdržela čestné občanství Izraele. Získala i různá polská ocenění a vyznamenání. Dne 10. října 2003 Irena Sendlerowa obdržela nejvyšší polské civilní vyznamenání Řád bílého orla. V roce 2007 byla Polskou republikou nominována na Nobelovu cenu za mír. Polský prezident Lech Kaczyński prohlásil, že si Nobelovu cenu za mír zaslouží

plným právem. Iniciativa byla oficiálně podporovaná také Státem Izrael prostřednictvím premiéra Ehuda Olmerta i vedením Památníku vyhlazovacího a koncentračního tábora Auschwitz a Birkenau. Nobelovu cenu za mír ale Irena Sendlerowa ke svým devadesátinám nedostala (místo ní jí dostal Al Gore). Skromně a tiše se dožila věku 98 let a zemřela v květnu 2008 ve varšavské nemocnici na zápal plic.

Na shledanou na Hagiboru

Bohumila Havránková, Anna Hyndráková

Čím jsme starší, tím raději vzpomínáme na krásné chvíle, které jsme prožily na Hagiboru. A také samozřejmě na všechny, kteří se nám věnovali, kteří se o nás starali, připravovali pro nás program, nejen sportovní, a vedli nás v duchu židovského skautingu ke kamarádství, solidaritě, a vůbec dbali na to, abychom nerostli jako dříví v lese.

Bylo to světlé místo v temnu protektorátu, kdy židům bylo zakázáno prakticky všechno. Nesmělo se do divadla, do kina, na koncerty, do parků, na plovárny atd. atd., takže pro nás byl Hagibor vlastně takovou oázu, kde jsme byli mezi svými, nikdo nám nic nezakazoval, nepřikazoval, mohli jsme se tam vydovářet, navázat nová přátelství. Mnohá z nich trvají dodnes, bohužel ale většina byla násilně přetřhána.

Chodívali jsme tam velice často, několikrát týdně odpoledne a v neděli i na celý den. Samozřejmě pěšky, protože později se nesmělo ani jezdit tramvají. S chlebníkem přes rameno, v němž byly dva krajíce chleba s něčím a třeba kyselá okurka. Často jsme na místě pak dělali komuny, tam každý dal svoje a pak jsme to společně snědli.

Rozdělili nás podle věku do kvucot (skupin) s různým zaměřením. My jsme se dostaly do levicového Hašomer hacairu, kde byl naším vedoucím Faji (Vojtěch Feuerstein), který byl později za protinacistickou činnost popraven v Mauthausenu.

Jeden čas jsme měli postavený stan s podsadou, učili jsme se morseovku, vázat uzly, hráli jsme „kimovky“ a lovíli „bobříky“. Někdy jsme i tancovali horu, zpívali, zejména písně V+W, např. „Až nás půjdou milioný“, ale také ivrit písně, dodnes si je pamatujeme.

Nejvyšší autoritou pro nás byl Fredy Hirsch. Krásný, opálený, s bílými zuby, ke každému velice přátelský a milý. Vedl prostná cvičení, která byla společná pro všechny. Cvičilo se po celé ploše fotbalového hřiště. Kromě toho

se na Hagiboru hrály míčové hry, např. volejbal, vybíka, které jsme říkali – nevím proč – völkerball, fotbal a také ping-pong. Prvky lehké atletiky nás učila Hanka Zentnerová, jen o něco starší, než jsme byly my dvě. Jeden rok se v zimě i bruslilo, bývalé tenisové hřiště se polévalo vodou.

Na podzim r. 1941 odjížděly první transporty, do nichž byli zařazeni mnozí naši kamarádi, přicházivali se před tím s námi rozloučit, to ještě nikdo netušil, že se už nikdy neuvídíme. Pomalu se Hagibor vyprazdňoval, bylo to tam čím dál smutnější.

Na všechno se už nepamatujeme, ale při zmínce o Hagiboru nás vždycky zaplaví pocit vzájemnosti a radosti. Jen málo se nás po válce vrátilo.

Teď, v našem věku, se někteří zase setkávají, ale už ne na hřišti, ale v Domově sociální péče. S kým se ještě setkáme?

Na shledanou.

Opět u rybníka

Michaela Vidláková, foto Veronika Čábelková

Sociální oddělení ŽOP pořádá již několikátým rokem letní (ale i zimní) pobyty pro seniory, a já jsem si právě proto konečně přiznala, že taktéž mezi seniory patřím a již po čtvrté jsem se takového, skutečně rekreačního pobytu zúčastnila. Jako vodomil upřednostňuji pobyt u vody, a tak i letos jsem jela v srpnu s osvědčenou skupinou do hotelu 9 skal, který stojí přímo u rybníka v Milovech na Českomoravské vysočině. A opět jsem nelitovala. I když počasí bylo letos méně horké než loni, a tak ani rybník nevykazoval právě optimální *čvachtací* hodnoty, sebrala jsem přesto všechnu odhodlanost a párkrát do něj vlezla si zaplavat. Kupodivu se to docela dalo přežít, ba i vychutnat. Jinak mi nezbylo než se spokojit s hotelovým bazénem („Nic horšího aby se ti nestalo“, pravila by na to má maminka.)

Z Terezínské iniciativy nás bylo sedm, chyběla nám tam Andulka, která měla bohužel zlomenou ruku. Také tam byla skupinka členů Ukrývaných dětí, jedna z nich si s sebou pravidelně bere ještě několik kamarádek mimo členy ŽO či přidružených organizací, a naše řady letos posílili i dva členové brněnské ŽO. O naše blaho, program a bezpečnost se opět staraly naše oblíbené „betrojerky“ Veronika, Helenka a Boženka.

A opět jsem se cítila jako ten pánbůh ve Frankrajchu. I když na hotelu už jsou trochu vidět léta odsloužená jako rekreační hotel prominentů ROH, byl zrenovován, a tak mi

bydlení naprosto vyhovuje, strava mi chutnala – bohužel až příliš, člověk jí víc, než by měl. Program – celý den se něco dalo podnikat: ti pilní si chodili ještě před snídaní pod vedením cvičitelky zacvičit a moc si to líbovali, já ovšem si tu půlhodinu raději po ránu přispím. Jo, kdyby se tak cvičilo jindy, ale kdy, není čas! Hned po jídle to nejde a pak už jsou vycházky, výlety, půldenní zájezd do Poličky, toulání po lese. Letos jako by houby měly zvonečky, vůbec jsem je nechtěla sbírat, ale nech je tam, když přímo volají „Koukej, tady jsem!“, no a ovšem koupání, pramičky, a pak odpolední kafičko se zákuskem, občas k tomu procvičení mozkových závitů nějakým tím kvízem, večer procházka kolem rybníka, a pak hráčské doupě s kartami či scrabble, jednou byl v blízkém kempu večer s country hudbou, prostě uteklo mi to až příliš rychle.

Tak snad se zase za rok všichni ve zdraví sejdem a počasí nám bude milostivo.

Autobus jako vrchol pouťového a jarmarečního nevksu

mistran – zpracováno podle webu

Poznávací zájezdy do Osvětimi dnes pořádají mnohé cestovní kanceláře. Občas tuto cestu inzerují velmi hloupě a nevksně. Na tento fenomén chtěl upozornit dokumentarista Vít Klusák ve svém připravovaném filmu.

Pronajal si autobus u soukromého dopravce, popsal jej slogany: „Pojedte do Osvětimi“, „Výlet za emocemi“ či „Naši průvodci mluví česky“ a polepil jej velkými snímky průčelí koncentračního tábora nebo velkou židovskou hvězdou. Z filmové rekvizity se stal pojízdný poutač a majitel autobusu, Svatopluk Strava z Blučiny na Brněnsku, nechce o odstranění polepu nic slyšet a argumentuje tím, že odstranění polepu je příliš drahé a že autobus bude používat k přepravě turistů, a to nejen do Osvětimi.

Samozřejmě znechuceni jsou nejen členové Terezínské iniciativy, jako například Dagmar Lieblová, Erika Bezdičková a další, ale i ředitel Židovského muzea Leo Pavlát, Petr Papoušek, předseda FŽO. Nechutný příběh s polepeným autobusem už přesáhl hranice ČR a pozastavují se nad tím v Izraeli, ve Velké Británii, v Polsku, v USA a jinde. Zatím protesty nepomáhají a majitel autobusu si vede svou: „Autobus využívám, nějak vydělávat musím a odstranění nálepek by mu zničilo lak.“

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v CZK: 59433011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 81 vyšlo v září 2016.

MK ČR E 10779